

[כא ע"ב]

- 1 בקבר התהום: כלומר בספק קבר. דיש בה* כמה אגרופים: מן החבלים לקרקע.
- 2 נוהגין היינו: אלמא אהל עראי לאו אהל הוא. הואיל ולגבה עשויה: לישן על גבה
- 3 ולא תחתיה לפיכך אין שם אהל. על הרועים: שמכניסין ראשיהן תחת כריסם.
- 4 להכי נקט גבי מטה מנעלים וסנדלים דאמרינן בבבא בתרא (נח ע"א) איזהו מטה
- 5 של תלמידי חכמים כל שאין תחתיה אלא מנעלים של בעל הבית בימות החמה
- 6 וסנדלים בימות הגשמים שנותנם שם כשהוא בא לשכב ולישן חולץ מנעליו
- 7 ונותן תחת מטתו אבל לתת תחתיה דברים אחרים גנאי הוא לו שמרגיל בני
- 8 הבית לשם. על בני מעיין: גג שדרה שלהן מגין עליהן. תסוככני (איוב י, יא): אלמא

[כא ע"ב] 1 בספק] פקפק א דיש] שיש א בה*] חסר מ 2 ולגבה] ו]לגבה א ולגובה
ג עשויה לישן] כשירה שישן א 3 שם] לה שום ב כאן ג על] ועל ג ראשיהן] אשיהן
א כריסם] כריסיהן א 4 גבי] חסר א מטה (ראשון)] מיטת א (מצוה) [מיטה] ב בבבא
[ב]בבא א איזהו] [איזו היא] ב איזו ג 6 הגשמים] גשמים א שנותנם] שנותנין ג שם
ביום א כשהוא בא] שהוא... אדשכא ג לשכב] עליו נוסף א ולישן] שם ג 7 תחת] תחתיו
א מטתו] המיטה ב בני] בעל ג 8 בני] מי ג גג שדרה שלהן] גם שדרא (ש)להן א גב...
ב תסוככני] הסוככני ג אלמא] אלא א

[כא ע"ב] 2 אלמא אהל עראי לאו אהל הוא: היינו כמו שבמיטה אף שיש בה כמה
אגרופים אין זה מועיל להחשיבה לאוהל מכיוון שהוא אוהל עראי, כן גם באוהל שאינו
עשוי בידי אדם אין לו להיחשב אוהל אף שיש בו כמלוא אגרוף (מתיבתא). 5 שאין
תחתיה אלא מנעלים של בעל הבית בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים: בתלמוד בבבא
בתרא נאמר הפוך: 'שאין תחתיה אלא סנדלין בימות החמה ומנעלין בימות הגשמים'.
כך הנוסח גם בפירוש המיוחס לרגמ"ה וברשב"ם שם. אפשר שלרש"י היה בבבא בתרא
נוסח שונה, או שהייתה בפירושו כאן טעות. וייתכן להסביר את השינוי כך: בארץ
ישראל בימי חז"ל לבשו סנדלים בימות החמה ומנעלים בימות הגשמים, ומה שאדם
לבש ביום הניח תחת המיטה בלילה. אך באשכנז הקדומה לבשו בימות החמה מנעלים,
ובימות הגשמים לבשו מנעלים וסנדלי עץ להגן עליהן. ראה רש"י בשבת ס ע"ב ד"ה
'תפרו' וביבמות קב ע"ב ד"ה 'בקורדקיסין' (ראה גם גרו ודה-נירגרד, נעליים, עמ' 91).
המיוחס לרגמ"ה ורשב"ם ביארו את דברי התלמוד שבימות החמה נועלים מנעלים ואת
הסנדלים מאחסנים תחת למיטה עד לימות הגשמים. רש"י לא רצה לבאר בדוחק שאדם
משמר תחת המיטה עד העונה הבאה את מה שאינו נועל כעת, והעדיף לשנות את
הנוסח בבבא בתרא ולבאר שאת מה שנועל ביום מניח תחת המיטה כשבא לישן: בימות
החמה שלובש מנעלים מניחם תחת המיטה בסוף היום, ובימות הגשמים שלובש סנדלי
עץ ומנעלים מניחם תחת המיטה בסוף היום. וראה הוניג, המשכיל, עמ' רו-רז. תודתי
לרמ"מ הוניג על סיועו. 7 שמרגיל בני הבית לשם: עבור דברים אחרים, ובכך ממעט
בצניעות (ארטסקרול). 8 גג שדרה שלהן: ראה רש"י לעיל ע"א ד"ה 'אלא שוורים':
'דשדרתן של שוורים שהיא כעין גג'. במקור ב הנוסח: 'גב שדרה שלהן', והרעיון דומה.
וראה רש"י להלן לב ע"א ד"ה 'מלפניו': 'כשדרה של בהמה שהצלעות והחוליות מחוברין

- 9 סכך קרי ליה. ואיבעית אימא: לרבי יהודה מטה אהל היא אלא היינו טעמא דשרי
 10 משום דסוכה אהל קבוע הוא. ולא אתי עראי ומבטל קבע: להסיר את שם הסוכה
 11 מכאן. והא רבי שמעון דאמר נמי סוכה קבע: דבעי ארבעה דפנות ואמרינן בפרק
 12 קמא (לעיל ז ע"ב) רבי יהודה ורבי שמעון ורבן גמליאל ורבי אליעזר ואחרים
 13 כולהו סבירא להו דסוכה* דירת קבע בעינן וקאמר במתניתין לפי דרכינו למדנו
 14 שהישן תחת המטה* לא יצא ידי חובתו. משיחתו: לשון שיחת חולין ושמחה.
 15 מילתא: חדתי. אגב אורחיה*: דאזיל לאשמועינן שני דברים שלמדנו הולך בלשונו
 16 בדרך* שתוכל להבין בו דבר חידוש דאי אמ' מדבריו לא שמעינן מינה שתהא
 17 שיחת חולין* של חכמים* צריכה ליתן לב ללומדה אבל השתא אשמעינן דצריך
 18 להטות אוזן אף לשיחתן שאף היא סופה להבין בה דבר תורה מדבריו משמע

9 סכך] סכך ג [היא] הוא אג 10 דסוכה] סוכה ג [עראי] אהל עראי ב <...>הל ער<...>
 ד את] חסר אב הסוכה] סוכה ב 11 והא] ואמ' ג [סוכה] חסר ג קבע] דירת קבע
 בענן ד ואמרינן] דאמרי' ב 12 ורבן גמליאל] חסר ג 13 כולהו] אמרו דבר אחד כלומר לא
 ג דסוכה*] חסר במ וקאמר] [וקאמרינ'] בהא ג במתניתין] (מ)מתנית' א דמתני' ג לפי
 ולפי א 14 המטה*] המי(צ)[ט]ה ב מטה מ משיחתו] פיס' משיחתו א ושמחה מילתא]
 ומילתא ג 15 חדתי] חדתיה א אחריתי ג אורחיה*] אורחיא מ דאזיל לאשמועינן] קמ"ל
 לאשמועינן כאן ג הולך בלשונו] חילק... א הילוך בלשונו ב הלך בלשונו ג 16 בדרך*] כדרך
 ב ארץ נוסף ג בדבר מ להבין בו] להכין... ב להכין בה ג חידוש] חידוש א אמ' *] אמרי' ב
 חסר ג אמרת מ מדבריו] חסר א לא שמעינן] ... שמעי א אשמעינן ג 17 *של חכמים*]
 חסר במ של תלמידי חכמים ג ליתן] לימן א לתת ד לב ללומדה] ... וללמדה א ... ללומדיה
 בד (בה) וללמדה ג אבל השתא אשמעינן] חסר ג 18 להטות] לחשות א היא] הוא ג בה]
 חסר ד מדבריו] חסר א ומדבריו ג

בה מכאן ומכאן ואמצעה חלק ועולה כמקל'. גב/גג השדרה הוא אפוא החלק האמצעי
 והמרכזי שלה. תסוככני: כך הנוסח גם בכל עדי הנוסח של התלמוד, ובפירושי ר"י
 קרא, רבנו תם ורשב"ם על הפסוק באיוב. במקרא לפנינו: 'תסוככני', וראה גינצבורג,
 מסורה, שיש כתבי יד שגרסו כך ויש שגרסו כך. על החלפת ש' שמאלית של נוסח
 המסורה באות ס' ראה יפת, פירוש, עמ' 303-304; ברויאר, העברית, עמ' 131-133;
 שוה, רש"י, 115-116. 10 דסוכה אהל קבוע: ומטה אהל עראי כי מסלקים אותה
 ממקום למקום (רש"י לעיל יא ע"א ד"ה 'נוהגים'). 11 ואמרינן: אולי עדיף כבמקור
 ב: 'דאמרינן'. 12 ורבן גמליאל: וכן בית שמאי (ארץ צבי). 14 משיחתו: לשון שיחת
 חולין ושמחה: זו דוגמה לדרכו של רש"י לבאר מילה על ידי מילים השוות לה במקצת
 אותיות, שכן שיחה קרובה לשמחה. ראה דברינו לעיל ע"א ד"ה 'בשקיפין'. הביטוי
 'שיחת חולין' אינו נמצא בעדי הנוסח של התלמוד כאן, אך הוא מצוי בתלמוד בסוגיה
 המקבילה בעבודה זרה יט ע"ב, ראה גם להלן כח ע"א. 15 הולך בלשונו בדרך*: בכך
 מבאר רש"י את 'אורחיה'. ראה גם רש"י בביצה מ ע"א ד"ה 'מלתא'. 18 סופה להבין בה
 דבר תורה: בעבודה זרה יט ע"ב פירש רש"י באופן אחר: 'שיחת חולין של חכמים צריכה

- 19 דברי תורה שהוא מתכוין ללמדן לתלמידים. צריכה תלמוד: צריך לשומעה* שיתנו
 20 לה לב. ועלהו (תה' א, ג): דבר קל שבו. מתני' בכרעי המטה: מטה שלמה. רבי יהודה
 21 אומר כו': טעמא מפרש בגמרא. גמ' * שאין לה קבע: שמטלטלת על ידי מטה ורבי
 22 יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן*. שמעמיה כו': ואף על פי שלא
 23 למדנו פסול אלא בסכך* הואיל ועיקרו של סכך אלו מעמידין הוי כאילו סיכך
 24 בדבר המקבל טומאה. אבל סיכך על המטה: ולא סמך הסיכוך בכרעיה אלא על
 25 גבי יתידות אבל כל דופני הסוכה אינן אלא מטות משלשת צדדין לא פסיל רבי
 26 יהודה דהא לא גמרינן פסול מינין לסוכה אלא לסיכוך וזה לא הוא ולא מעמידו
 27 בפסולים ולענין קבע נמי יש קבע לסיכוך.

[כב ע"א]

- 1 מתני' סוכה המדובללת: * בגמרא מפרש לה*. ושצילתה מרובה מחמתה כשרה: ליכא
 2 לאקשווי תנינא* חדא זימנא שחמתה מרובה מצילתה פסולה (לעיל ב ע"א) אינן

19 דברי] דבר א מדברי ג מתכוין ללמדן] סתמא ללומדם ב לתלמידים] לתלמידיו אב
 לתלמידיו(ו)[ן] ג צריכה] וצריכה א לשומעה*] לשומעם במ לשומעין ג 20 לה לב] לב לה ב
 לב ג ועלהו] ועליהן א לא יבול נוסף ב אפי' ג דבר] לדבר ג שבו] שרו ג שבה ד מתני'
 [פיס'] ב חסר ג פיס' ד 21 אומר] חסר א גמ' *] חסר אבגמ ידי] גב ג 22 סוכה] חסר
 ג בעינן*... למדנו פסול] חסר א בעינן*] גמ' נוסף מ ואף על פי] ואע"ג ב 23 פסול
 אלא] דפסול אבל ג בסכך*] לסכך מ 24 אבל] [אבל] ב חסר ד הסיכוך] חסר ג בכרעיה]
 על המטה וכרעיה א על כרעיה ב בכרעי המטה ג על] חסר א 25 יתידות... דופני הסוכה]
 דפנות סוכה ג משלשת... לסיכוך מתני'] חסר ג משלשת] משלשת א צדדין] צדדיו ב
 26 דהא... נמי יש] [דהא לא גמרינ' פסול מינין סוכה אלא לסכך וזה לא הוא ולא מעמידו פסולי'
 ולענין קבע נמי יש] ב מינין] מינין א לסיכוך] לסכך א 27 בפסולים] פסולין א

תלמוד: כדי להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא'. מדבריו: כעת
 שב לבאר מילה זו הנזכרת בתלמוד ובפירושו לעיל, ואולי היא ד"ה חדש ומקומה לעיל
 לפני ד"ה 'מילתא'. 20 מטה שלמה: אפשר שנקט כן בגלל הדעה להלן 'מפני שאין לה
 קבע' השייכת רק כשהמיטה שלמה שאז מיטלטלת הסוכה על ידי המיטה (מירא דכייא),
 או בגלל הדעה 'שמעמיה בדבר המקבל טומאה' השייכת כשהמיטה שלמה ומקבלת
 טומאה (ברית יעקב). 21 גמ': מילה זו מצויה במקור מ בטעות לפני ד"ה 'שמעמיה',
 וקבענוה כאן כבדפוס פרנקפורט. ראה דק"ס. 26 מינין: אולי הכוונה שהלימוד איזה
 מין ראוי לסוכה, הנלמד לעיל יא ע"ב שלא יהיה מדבר המקבל טומאה, אינו ביחס לכל
 הסוכה אלא רק ביחס לסכך. ובכתבי היד של רש"י על הרי"ף אין 'מינין'. 27 בפסולים:
 במקור א: 'פסולין'.

- [כב ע"א] 1 מתני' פיס' בד המדובללת] המדולדלת ג * בגמרא מפרש לה* לקמן מפרש לה
 בגמרא מ ושצילתה] וצילתה בג מחמתה] מחמתן ג 2 תנינא*] תנינא אמ